

Бојан Ђорђевић

ПЛЕМЕНИТА МИСИЈА ИЛИ МУКА ЖИВА
СРПСКИ КЊИЖЕВНИЦИ КАО ПРОФЕСОРИ

БИБЛИОТЕКА
КЊИЖЕВНОСТ И ЈЕЗИК
КЊИГА 57

Издавач

Друштво за српски језик и књижевност Србије

За издавача

Зона Мркаљ

председник Друштва за српски језик и књижевност Србије

Уредници

Зона Мркаљ

Босиљка Милић

Вељко Брборић

Рецензенти

Зона Мркаљ

Станислава Бараћ

Тираж

600

Припрема и штампа

Сигоја
ШТАМПА

e-mail: office@cigoja.com

www.chigoja.co.rs

ISBN 978-86-84885-95-3

БОЈАН ЂОРЂЕВИЋ

ПЛЕМЕНИТА МИСИЈА
ИЛИ МУКА ЖИВА

Српски књижевници као професори

Београд
2018.

*Јелени,
која већ годинама истрајава
у овој племенитој мисији,
упркос свим мукама.*

САДРЖАЈ

УВОД	7
ИСИДОРА СЕКУЛИЋ	11
МИЛИЦА ЈАНКОВИЋ	33
СИМА ПАНДУРОВИЋ	41
МИЛОШ ЦРЊАНСКИ	54
ДУШАН МАТИЋ	72
МОМЧИЛО НАСТАСИЈЕВИЋ	82
ДЕСАНКА МАКСИМОВИЋ	105
ИЗВОРИ	135
ЛИТЕРАТУРА	139
ИНДЕКС ИМЕНА	141

УВОД

Један од великих недостатака у проучавању наше културне историје, нашег поимања традиције, на крају наше науке, јесте мањак озбиљних и на темељним истраживањима заснованих монографија о историји институција – државних, културних и образовних пре свега. С правом је примећено да „у Србији, нажалост, немамо једну целовиту, синтетичку историју образовања“,¹ али се не наглашава довољно да је предуслов за то историја школе као институције, јер је она важан сегмент културне историје једнога народа и његове државе. Свака школа, наравно, има свој образовно-педагошки дискурс, и он је, по себи се разуме, примаран. Али, свака школа је и установа која има своју културолошку димензију, а она је важна за схватање и тумачење прошлости једне државне заједнице и једног народа.² Историја школства, дакле, није само историја школских програма и образовног система, те методичких начела, већ је њен незаобилазан део и историја самих образовних институција.³ Потребно је, стога, анализирати еволуцију једне школе, њене специфичности, промене, те борбу за аутономију образовања. Свеобухватни и аналитички историјски преглед о једној школи подразумева да се прикаже развој саме школе и све промене у њеном статусу и организацији, педагошка и наставна пракса кроз историју, наставнички рад, свакодневни школски живот, рад ђачких дружина и школских секција, и још много другог.

Школа има своју социјалну и институционалну димензију, поред оне педагошке. У оквиру тога може се сагледавати са културолошког аспекта. Анализа тзв. еволуционог контекста⁴ води нас и до познавања професионалне биографије професора одређене школе. Дакле, поред питања шта се учи и како се учи, поставља се и питање ко подучава.⁵

---

¹ Nataša Vujisić Živković, „Društveno-istorijski aspekt razvoja profesionalnog obrazovanja u Srbiji“, *Andragoške studije*, 2013, 2, 110.

² Видети о овоме: Marie-Madeleine Compère, Philippe Savoi, „L'histoire de l'école et de ce qu' on y apprend“, *Revue française de pédagogie*, 2005, 152, 107-146.

³ Leon Žlebnik, *Opšta istorija školstva i pedagoških ideja*, Naučna knjiga, Beograd, 1958, 27.

⁴ M-M. Compère, P. Savoi, нав. дело, 109.

⁵ François de Dainville, *L'Éducation des jésuites (XVI-XVIII siècles)*, Édition de Minuit, Paris, 1978, 224.

Међу онима који су свој хлеб зарађивали као професори, био је велики број знаменитих српских књижевника. Неки су у својој служби имали мучних дана, премештани су из места у место, по тзв. потреби службе или по казни, често и због својих политичких опредељења (као Ђура Јакшић или Радоје Домановић). Други су стицали велики углед као наставници и до дана данашњег по својим предавачким и педагошким квалитетима и постигнућима остали цењени баш као и због свог књижевног дела (као Стеван Сремац). Таква традиција наставила се и у двадесетом веку, тачније у његовој првој половини. Ако је релативно дуг, а још више упечатљив, списак српских писаца који су службовали у дипломатији, на вишим или нижим положајима,⁶ онда је још дужи, и не мање репрезентативан, списак књижевника који су у првој половини двадесетог столећа радили са школским дневником у руци. То је трајало до Другог светског рата, а онда су српски, као уосталом и други југословенски књижевници, почели да добијају лукративна места у издавачким кућама, библиотекама, позориштима и разним другим установама културе. Уосталом, да је потребно да се књижевници растерете многих свакодневних обавеза, да им се нађу „одговарајући послови“ и да се не допусти да „немају услова за рад као у старој Југославији“, истакао је и сам Јосип Броз Тито када је 18. новембра 1946. године примио учеснике Првог конгреса Савеза књижевника Југославије који се одржавао у Београду.

Danas, međutim, vi, književnici, imate sve mogućnosti. *Ako vam je potrebna potpora države, tražite je i država će vam je dati* /подвукао Б. Ђ./ Ми ваџем раду придажемо огромну ваџност... Ваџ стваралачки рад – то је разумљиво – не моџе се третирати као рад других професија... Већ је вријеме да књиџевници не морају џивјети теџко.⁷

Овакве погодности књижевници прве половине двадесетог века у принципу нису имали, и сем оних који су служили у дипломатији, остали су – ако нису били с друге стране материјално обезбеђени (наследством или браком) – морали да теку чиновничку каријеру.

---

⁶ Видети о њима: Радован Поповић, *Џудња за фракком: српски џисци у џипломатији*, Задужбина „Николај Тимченко“, КИЗ Алтера, Лесковац, Београд, 2011.

⁷ Бранка Докнић, Милић Ф. Петровић, Иван Хофман, *Културна џолиџика Југославије 1945-1952: зборник докумената*, књига 2, Архив Југославије, Београд, 2009, 101.

Некако је најприродније било да то чине у просвети и стога готово да нема школе, поготово средње, да у својој историји не бележи имена књижевника као професора. Нарочито је то важило за гимназије и учитељске школе, где се увидом у спискове професора може утврдити да су, рецимо, све овакве школе у Београду од свог оснивања до 1945. године имале просечно по десетак до петнаест професора који су се бавили и књижевним радом (још и више ако том броју придодамо и књижевне критичаре и књижевне историчаре).

Не сме се, осим тога, сметнути с ума да се, при покушају да се представи наставнички рад књижевника, заправо ступа на тло тзв. интелектуалне историје.

... Schriftsteller für die Intellektuellenrolle prädestiniert sind, da sie einerseits als Spezialisten des Wortes der öffentlichen Rede mächtig sind, andererseits aber... in öffentlichen Angelegenheiten per se Generalisten sind und im eigenen Auftrag sprechen.⁸

Репутација интелектуалца, међутим, знала је да оптерети књижевнике у њиховим другим јавним пословима, па је то неретко био случај и са српским књижевницима и њиховим професорским радом, што ће се видети из примера књижевника о којима пишемо на страницама ове књиге. С друге стране, пак, управо у професорском раду неки од српских књижевника показаће изузетне примере интелектуалне храбрости, доследности и етичности, што су саме по себи интелектуалне врлине.⁹

Из свих ових разлога, одлучили смо се да представимо наставничку каријеру – као део интелектуалне биографије – најзначајнијих српских књижевника који су цео свој радни век, или његов део, провели за катедром. То су Исидора Секулић, Сима Пандуровић, Милица Јанковић, Милош Црњански, Момчило Настасијевић, Душан Матић и Десанка Максимовић.

---

⁸ „За књижевнике је предодређено да буду интелектуалци, јер као вешти са речима владају јавним дискурсом, а затим... књижевници у јавној делатности per se генерализују ствари и говоре из сопствених побуда.“ Daniel Morat, „Intellektuelle und Intellektuellengeschichte“, *Docupedia-Zeitgeschichte* (20. 11. 2011), 4.

⁹ О овоме: Ralf Dahrendorf, *Verschungen der Unfreiheit: Die Intellektuellen in Zeiten der Prüfung*, С. Н. Beck, München, 2006.